नायक्स टयुटोरिअल्स

Year: 2024-2025 | नमुना प्रश्नपत्रिका – ३ | पूर्णाङ्का : ८०

वर्ग : १० वी (SSC) | संस्कृत – १०० | समय : ३ होरा:

प्रथमः विभागः- सुगमसंस्कृतम्

(८ अङ्काः)

Q.1 अ) चित्रं दृष्ट्वा नामानि लिखत।(५ तः४) (४)

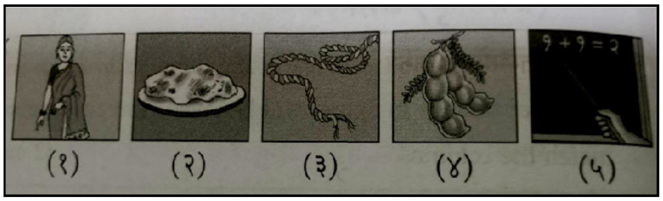

आ) सङ्ख्याः अक्षरैः /अङ्क लिखत । (३ तः२) (२)

१) ९२ २) सप्तत्रिंशत् ३) ४८

इ) समय-स्तम्भमेलनं कुरुत। (२)

अ		आ
१.	सार्ध-नववादनम्	१.००
२.	पादोन-त्रिवादनम्	५.१५
३.	सपाद – पञ्चवादनम्	९ .३०

द्वितीय विभागः- गद्यम्

(२० अङ्काः)

Q.2 अ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत। (७)

१) अवबोधनम् : (४ तः ३) (३)

(क) उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत।

पृथुवैन्यः स्वप्रजाः दृष्ट्वा चिन्ताकुलः जातः यतः......

(अ) तस्य प्रजाजनाः परस्परं वादविवादं कुर्वन्ति ।

(ब) तस्य प्रजाजनाः पशुवत्जीवन्ति ।

(ख) कः कं वदति ?

‘यदि त्वं कृषिकार्यं करोषि तर्हि अहं प्रसन्ना भविष्यामि।’

(ग) पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत ।

वसुन्धरायाः उदरे किं वर्तते ?

(घ) अमरकोषात् शब्दं योजयित्वा वाक्यं पुनर्लिखत ।

तद् दृष्ट्वा राजा चिन्ताकुलः जातः ।

२) शब्दज्ञानम् : (४ तः २) (२)

(क) पूर्वकालवाचक-धातुसाधित-त्वान्त-अन्वये चित्वा लिखत।

(ख) गद्यांशात् द्वे विशेषणे चित्वा लिखत।

१......... २........

(ग) सन्धिविग्रहं कुरुत।

पुरोहितोऽवदत् = -----+------।

Nayak's Tutorials ISO 9001 : 2015 Certified Institution

३) पृथक्करणम्	(२)

- क्रमेण योजरात।

१. पृथुभूपस्य धनुः सज्जीकरणम्।
२. पुरोहितस्य उपदेशकथनम्।
३. भूमेः कृषिकार्यस्य उपदेशनम्।
४. भूमेः स्त्रीरुपं धृत्वा प्रकटनम्।

आ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृती कुरुत। (७)

तदा पृथुभूपेन तदर्थं धनुः सज्जीकृतम्। तदा भूमिः स्त्रीरूपं धृत्वा तस्य पुरतः प्रकटिता अभवत् अवदत् च, राजेन्द्र! तव पिता दुःशासकः वेनराजः राजधर्मस्य पालनं नाकरोत्। तदा मया चोरलुण्ठकभयात् धनधान्यपुष्पफलानि मम उदरे निहितानि । त्वं तु प्रजाहितदक्षः नृपः । यदि त्वं
प्रयत्नेन कृषिकार्यं करोषि तर्हि अहं प्रसन्ना भविष्यामि । अतः धनुः त्यज । खनित्राणि, हलान्, कुद्दालकानि लवित्राणि च हस्ते गृहीत्वा प्रजाजनैः सह कृषिकार्यं कुरु।"
भूमातुः उपदेशं मनसि निधाय पृथुवैन्यः नदीनां मार्गम् अवरुध्य कृषिकार्यार्थं जलस्य उपयोगम् अकरोत् । वृष्टिजलसञ्चयं कृत्वा जलव्यवस्थापनम् अकरोत् । भूमिम् उर्वरतमां कर्तुं प्रायतत । तदनन्तरं तस्मिन् क्षेत्रे जनाः धान्यबीजानि अवपन्। स नैकेभ्यः वृक्षेभ्यः विविधप्रकारकाणां बीजानां सङ्कलनं चयनं च परिश्रमेण अकरोत् । अनन्तरं बीजानां संस्करणं कृत्वा वपनम् अकरोत् । पर्जन्यानन्तरं बीजेभ्यः अङ्कुराः उद्भूताः । धान्यलाभेन सर्वे प्रजाजनाः सन्तुष्टाः च अभवन्। एषः कल्याणकारी नृपः पृथिव्यां प्रशासने अग्रणीः जनसेवाव्रती च अभवत्।

१. अवबोधनम् (४ तः ३) (३)

(क) उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत ।
पृथुभूपेन धनुः सज्जीकृतम् यतः.........
(अ) सः शत्रुं हन्तुम् इच्छति स्म।
(ब) सः धनधान्यादि सर्वं वस्तुजातं वसुन्धरायाः प्राप्तुम् इच्छति स्म।

(ख) कः कं वदति ?
"अतः धनुः त्यज।"

(ग) पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत ।
स्त्रीरूपं धृत्वा पृथुनृपस्य पुरतः का प्रकटिता अभवत?

(घ) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यं वा इति लिखत।
पृथुभूपेन खड्गं सज्जीकृतम्।

२. शब्दज्ञानम् : (३ तः २) (२)

(क) प्रश्ननिर्माणं कुरुत।
<u>पर्जन्यानन्तरं</u> बीजेभ्यः अङ्कुराः उद्भूताः।

(ख) चतुर्थपदं लिखत।
नैकेभ्यः वृक्षेभ्यः : : नैके.........।

(ग) लकारं लिखत।
अहं प्रसन्ना <u>भविष्यामि</u>।

३. जलचित्रम् (२)

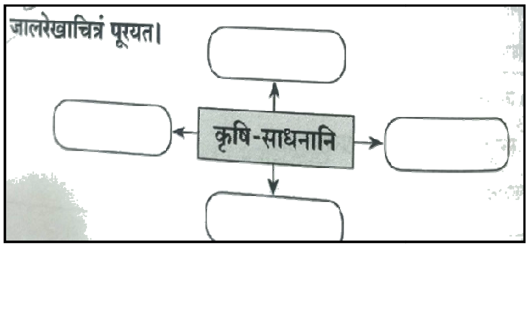

Nayak's Tutorials
Way to Excellence
An ISO 9001 : 2015 Certified Institution

इ) **माध्यमभाषया सरलार्थं लिखत। (२ तः १)** (२)

शक्रः	महत्तरां भिक्षां याचे।
कर्णः	महत्तरां भिक्षां भवते प्रदास्ये। गोसहस्रं ददामि।
शक्रः	गोसहस्रमिति ? मुहूर्तकं क्षीरं पिबामि। नेच्छामि कर्ण,नेच्छामि।
कर्णः	किं नेच्छति भवान्? अपर्याप्तं कनकं ददामि।
शक्रः	गृहीत्वा गच्छामि। नेच्छामि कर्ण, नेच्छामि।
कर्णः	तेन हि जित्वा पृथिवीं ददामि।

वैखानसः -	(राजानम् अवरुध्य) राजन्! आश्रममृगोऽयं, न हन्तव्यः,न हन्तव्यः । आशु प्रतिसंहर सायकम्। राज्ञां शस्त्रम् आर्तत्राणाय भवति न तु अनागसि प्रहर्तुम्।
दुष्यन्तः-	प्रतिसंहत एषः सायकः । (यथोक्तं करोति)
वैखानसः	राजन्! समिदाहरणाय प्रस्थिताः वयम्। एष खलु कण्वस्य कुलपतेः अनुमालिनीतीरमाश्रमो दृश्यते। प्रविश्य प्रतिगृह्यताम् आतिथेयः सत्कारः

ई) **माध्यमभाषया उत्तरं लिखत। (२ तः १)** (२)

१. ज्ञानग्रहण विषये शङ्कराचार्याणां किंमतम्?

२. धरित्र्या उपदेशं मनसि मनसि निधाय पृथुवैन्यः किं किम् अकरोत्?

तृतीय विभागः- पद्यम् (१८)

Q.3 अ) १) पदांश पठित्वा निर्दिष्टा कृती कुरुत। (२)

क) पूर्णवाकयेन उत्तरं लिखत।

नारिकेलाः किं न विस्मरति?

ख) विशेषण -विशेष्य-मेलनं कुरुत।

अ	आ
१. अपारस्य	संहतिः
२. अल्पानाम्	नभसः
	वस्तूनाम्

ग) उत्तरपदं लिखतं।

१. नोपकरणे = न+.......

२. अद्यैव = अद्य+.......

२) पदांश पठित्वा निर्दिष्टा कृती कुरुत।

रथस्यैकं चक्रं भुजगयमिताः सप्त तुरगाः
निरालम्बो मार्गश्चरणविकलः सारथिरपि ।
रविर्यात्येवान्तं प्रतिदिनमपारस्य नभसः
क्रियासिद्धिः सत्त्वे भवति महतां नोपकरणे

अल्पानामपि वस्तूनां संहतिः कार्यसाधिका
तृणैर्गुणत्वमापन्नैर्बध्यन्ते मत्तदन्तिनः ।।

Nayak's Tutorials Way to Excellence An ISO 9001 : 2015 Certified Institution

प्रथमवयसि पीतं तोयमल्पं स्मरन्तः
शिरसि निहितभारा नारिकेला नराणाम् ।
ददति जलमनल्पास्वादमाजीवितान्तं
न हि कृतमुपकारं साधवो विस्मरन्ति ।।

२) जलरेखाचित्र पूरयत

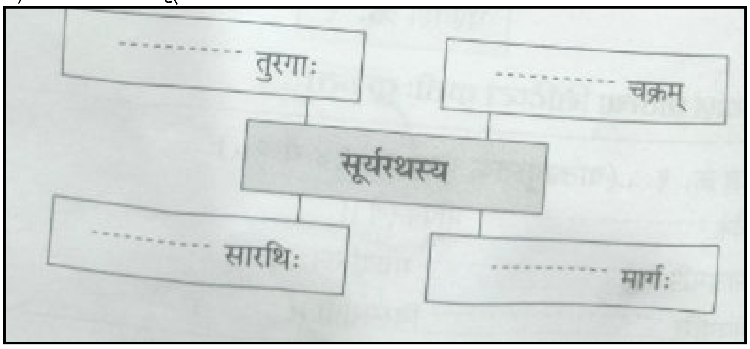

आ) माध्यमभाषया उत्तरं लिखत। (२ तः १) (२)

१) न्याय्यात्पथः प्रविचलन्ति पदं न धीराः।इति सूक्ति स्पष्टीकुरुत

२) संहतिः कार्यसाधिका इति उक्तिं स्पष्टीकुरुत।

इ) पद्ये शुध्दे पूर्णे च लिखत। (६)

क) विद्या नाम.......विद्याविहीनः पशु।

ख) यदा किञ्चिज्ज्ञोऽहं.....मे व्यपगतः।।

ग) उत्तमो.....प्रजायते।।

घ) यादृशं......फलम्।।

ई) अन्वयं पूरयत। २)

.......अतिवक्ता न स्यात्,अधमः......भाषते।.....कांस्ये (ध्वनिः) प्रजायते तादृक ध्वनिः.......न प्रजायते।

उ) माध्यमभाषया सरलार्थ लिखत।(३ तः २) (४)

(१) यथा प्रकाशयत्येको भानुर्भुवनमण्डलम् ।
धर्मान् प्रकाशयत्येकस्तथा मानवतागुणः ।।

(२)आत्मौपम्यं समाश्रित्य मानवो मानवैः सह ।
यदा व्यवहरेल्लोके तदा मानवता भवेत् ।।

(३) एकीभूय यथा सर्वे वर्णा गच्छन्ति शुक्लताम्।
तथा सम्भूय शंसन्ति धर्मा मानवतागुणम् ।।

चतुर्थ विभागः- लेखन कौशलम्। (९)

Q.4 अ)धातूनाम्

१) अभितः २)वामतः ३) अधः ४) वि+तृ (१ प) ५) कथ् (१० उ) ६) प्रति + श्रु (५ प)

अथवा

संस्कृतरनुवादं कुरुत।

१) तुझा सदरा कोठे आहे? Where is your shirt

२) मुलांनी नेहमी खरे बोलावे. Children should always speak the truth

३) मुलगी बागेत फुले वेचते. A girl collects flowers in the garden

Nayak's Tutorials Way to Excellence An ISO 9001 : 2015 Certified Institution

४) पार्वती हिमालयाची मुलगी आहे — Parvati is Himalaya daughter
५) आम्ही दोघे चित्रपट पाहतो. — Both of us watch the film
६) माझे वडील काल नागपूरला गेले. — My father went to Nagpur yesterday

आ) ५ / ७ वाक्यात्मकं निबन्धं लिखत। (३ तः १) (५)

१) मम प्रियः उत्सवः।
२) मम प्रियः कविः।
३) मम प्रियः पुस्तकम्।

अथवा

चित्रवर्णनं कुरुत।

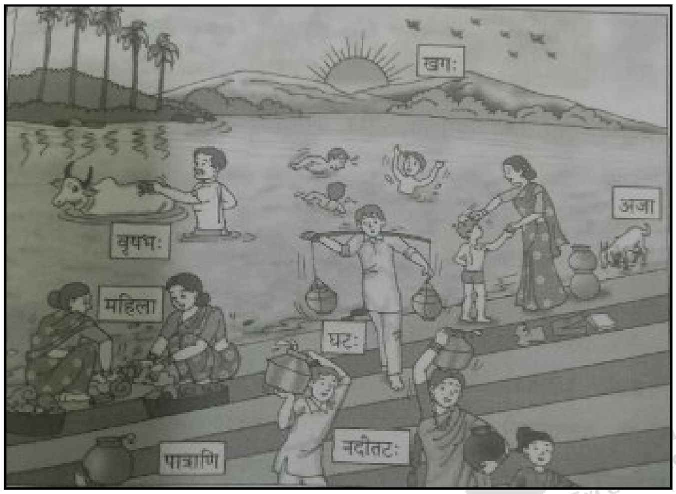

मञ्जूषा-उदयते, प्रक्षालयति, उड्डयते, तरति, वहति, पिबति, दर्शयति,उपविशति

पञ्चम विभागः- लेखन कौशलम्। (१७)

Q.5 अ) १) नामतालिका पूरयत। (६ तः ४) (२)

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	विभक्तिः
------------	ऋत्विग्भ्याम्	------------	तृतीया
------------	------------	स्रग्भ्यः	चतुर्थी
दिशि	------------	------------	सप्तमी

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	विभक्तिः
------------	------------	योगिषु	सप्तमी
------------	श्रेष्ठिनौ	------------	प्रथमा
धाम्ना	------------	------------	तृतीया

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	विभक्तिः
------------	------------	राजसु	सप्तमी
पितरम्	------------	------------	द्वितीया
------------	वाग्भ्याम्	------------	तृतीया

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	विभक्तिः
भगवतः	------------	------------	षष्ठी
------------	आत्मानौ	------------	द्वितीया
------------	------------	जन्मानि	प्रथमा

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	विभक्तिः
वाचा	------------	------------	तृतीया
------------	वनयोः	------------	षष्ठी
------------	------------	जन्मभ्यः	पञ्चमी

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	विभक्तिः
दिशः	------------	------------	षष्ठी
------------	------------	जन्मभ्यः	चतुर्थी
------------	माले	------------	प्रथमा

२) सर्वनाम तालिका (६ तः ४) (२)

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	विभक्तिः
------------	आवाभ्याम / नौ	------------	चतुर्थी
------------	------------	कान्	द्वितीया
अस्याः	------------	------------	षष्ठी

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	विभक्तिः
इदम्	------------	------------	प्रथमा
------------	------------	केभ्यः	चतुर्थी
------------	आवाभ्याम्	------------	पञ्चमी

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	विभक्तिः
तस्य	------------	------------	षष्ठी
अन्यत्	------------	------------	प्रथमा
मम – मे	------------	------------	षष्ठी

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	विभक्तिः
कया	------------	------------	तृतीया
------------	------------	येभ्यः	चतुर्थी
त्वयि	------------	------------	सप्तमी

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	विभक्तिः
सा	------------	------------	प्रथमा
माम् – मा	------------	------------	द्वितीया
------------	------------	अन्यानि	द्वितीया

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	विभक्तिः
------------	------------	काभ्यः	चतुर्थी
अस्मात्	------------	------------	पञ्चमी
------------	भवन्तौ	------------	प्रथमा

३) क्रियापद तालिका (६ तः ४) (२)

लकारः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	पुरुषः
लङ्	------------	------------	अखादन्	प्रथमः पुरुषः
लोट्	कुरु	------------	------------	मध्यमः पुरुषः
लृट्	------------	रचयिष्यावः	------------	उत्तमः पुरुषः

लकारः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	पुरुषः
लट्	वर्तते	------------	------------	प्रथमः पुरुषः
लङ्	------------	------------	अनश्यत	मध्यमः पुरुषः
लोट्	------------	पूजयाव	------------	उत्तमः पुरुषः

लकारः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	पुरुषः
लट्	------------	------------	मन्यन्ते	प्रथमः पुरुषः
लोट्	पूजय	------------	------------	मध्यमः पुरुषः
लृट्	------------	भविष्यावः	------------	उत्तमः पुरुषः

लकारः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	पुरुषः
लृट्	------------	------------	नेष्यन्ते	प्रथमः पुरुषः
विधिलिङ्	------------	पिबेतम्	------------	मध्यमः पुरुषः
लङ्	------------	------------	आस्म	उत्तमः पुरुषः

लकारः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	पुरुषः
लट्	अस्ति	------------	------------	प्रथमः पुरुषः
लोट्	------------	------------	रमध्वम्	मध्यमः पुरुषः
विधिलिङ्	मन्येय	------------	------------	उत्तमः पुरुषः

torials
l Institution
erce - XI - XII| CA Foundation | UG Courses

२) लकारः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	पुरुषः
लट्	द्रक्ष्यति	----------	----------	प्रथमः पुरुषः
लोट्	----------	----------	स्त	मध्यमः पुरुषः
लङ्	----------	अरमावहि	----------	उत्तमः पुरुषः

३) धातुसाधित तालिका (६ तः ४) (२)

धातुः	क्त	क्तवतु	कृत्याः	शतृ/शानच्
मन् (४ आ.)	मतः	----------	मन्तव्यः	----------
खाद् (१ प.)	----------	खादितवान्	----------	खादन्
प्रच्छ् (६ प.)	पृष्टः	----------	----------	पृच्छन्

धातुः	क्त	क्तवतु	कृत्याः	शतृ/शानच्
लभ् (१ आ. प.)	लब्धः	----------	लब्धव्यः	----------
लिख् (६ प. प.)	----------	लिखितवान्	----------	लिखन्
कथ् (१० उ. प.)	कथितः	----------	कथनीयः	----------

धातुः	क्त	क्तवतु	कृत्याः	शतृ/शानच्
दृश् (१ प.)	दृष्टः	-------	दृश्यः	-------
वन्द् (१ आ.)	वन्दितः	-------	वन्द्यः	-------
कथ् (१० उ.)	-------	कथितवान्	-------	कथयन्/कथयमानः

धातुः	क्त	क्तवतु	कृत्याः	शतृ/शानच्
प्रच्छ्-पृच्छ् (६ प. प.)	----------	पृष्टवान्	----------	पृच्छन्
रम् (१ आ. प.)	रतः	----------	रन्तव्यः	----------
कृ (८ उ. प.)	----------	----------	कार्यः	कुर्वाणः

धातुः	क्त	क्तवतु	कृत्याः	शतृ/शानच्
पठ् (१ प. प.)	----------	पठितवान्	----------	पठन्
भाष् (१ आ. प.)	भाषितः	----------	भाष्यः	----------
रच् (१० उ. प.)	----------	रचितवान्	----------	रचयन्/रचयमानः

धातुः	क्त	क्तवतु	कृत्याः	शतृ/शानच्
ज्ञा (९ प.)	----------	ज्ञातवान्	----------	जानन्
पत् (१ प.)	पतितः	----------	पठनीयः	----------
प्रच्छ्-पृच्छ् (६ प.)	----------	----------	प्रष्टव्यः	पृच्छन्

torials
ed Institution
mmerce - XI - XII | CA Foundation | UG Courses

आ) निर्विष्टाः कृतीः कुरुत।(४ तः ३) (९)

१) ....(३) महिलाः जलमाहर्तुं गच्छन्ति । (सङ्ख्यावाचकम्)
२) अस्माकं कुटुम्बं संवत्सरस्य....... (१) पर्यटनार्थं गच्छति।
३) शङ्कराचार्यस्य जन्म खिस्ताब्दे....(८)शतके अभवत्। (क्रमवाचकम)
४) दिनस्य..... (६) लोकयानम् आगच्छति। (आवृत्तिवाचकम)
५) भगवद्गीतायाम् अष्टादशे अध्याये......(७८) श्लोकाः सन्ति (सङ्ख्यावाचकम्)

१. समानार्थकशब्दान्/विरुध्दार्थकशब्दान् लिखत (३)

(क) ऐहिकः × --------------- (ख) वञ्चकः = --------------
(ग) आदरः × --------------- (घ) प्रतिदिनम् = --------------
(च) प्रशंसा × ---------------।

२. सुचनानुसारं कृतीः कुरुत (३)

(क) सम्यग् उक्तं त्वया। *(वाच्यपरिवर्तनं कुरुत।)*
(ख) तयोः विवादं श्रुत्वा सुदासः व्यमृशत्। *(त्वान्तम् अव्ययं निष्कासयत।)*
(ग) त्वं द्रष्टुं शक्नोषि। *('त्वं' स्थाने 'भवान्' योजयत।)*
(घ) मृगः प्रत्यहं सस्यं खादति स्म। *('स्म' निष्कासयत)*
(च) आचार्यः तं प्रणनाम। *(लङ्लकारे परिवर्तयत।)*

Q.6 अ) पद्यांश पठित्वा कृती कुरुत। (४)

कश्चित् धूर्तः जम्बूकः, मांसखण्डं मुखे धृत्वा वृक्षे उपविष्टं वायसम् अपश्यत् । तस्य मुखात् मांसखण्डं ग्रहीतुम् उपायः चिन्तितः जम्बूकेन । सः वायसं शाठ्येन अवर्णयत्, अयि रमणीय विहगराज, मया त्वत्समः न कोऽपि अन्यः दृष्टः । तव वर्णः मनोहरः, चञ्चुः अपि सुरूप । तथैव त स्वरः मधुरः भवेत् इति मे तर्कः । तव मधुरं गानं श्रोतुमिच्छामि । " एतां मिथ्यास्तुतिं श्रुत्वा प्रीतः जम्बूकः प्रथमम् इतस्ततः शाखायाम् अनृत्यत् । शृगालः तम् अवदत् " अहो, सत्यमेव तव नृत्यं मनोहरम्। मयूरस्य नृत्यादपि तत् मनोहरम् । तव गानं कोकिलादपि मनोहरं स्यात् इत्यहं मन्ये । तर्हि हे विहग्, गीयताम्' इति। तत्क्षणं वायसः गानं प्रारभत । विवृतात् तस्य मुखात् पतितः मांसखण्डः सत्वरं भक्षितः शृगालेन ।

(१) पूर्णवाक्येन उत्तरत ।
शृगालस्य काकस्तुतिः कीदृशी आसीत?

(२) प्रातिपदिकं लिखत ।
(क) शाखायाम् (ख) तव ।

(३) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यम् वा असत्यम् वा इति लिखत ।

(४) माध्यमभाषया सरलार्थं लिखत ।
तव गानं कोकिलादपि मनोहरं स्यात् इत्यहं मन्ये ।

(५) गद्यांशात् लिङ्लकारस्य क्रियापदं चित्वा लिखत ।

(६) कारकपरिचयं कुरुत ।
तस्य मुखात् मांसखण्डः पतितः ।

आ) पद्यांश पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत। (४)

नमामि शारदां देवीं विद्यारम्भे सुमङ्गलाम्।
नरस्तस्याः प्रसादेन पाण्डित्यं लभते सदा।।

(i) **(क) पूर्णवाक्येन उत्तरत।** (२ तः १)

(१) नरः शारदायाः प्रसादेन किं लभते?

(२) कवि कां नमति?

(ख) समानार्थकं शब्दं लिखत।

कृपया = -------------------

(ii) पद्यांशं पठित्वा जालरेखाचित्रं पूरयत।

शुश्रूषा श्रवणं चैव ग्रहणं धारणं तथा।
ऊहापोहः अर्थविज्ञानं तत्त्वज्ञानं च धीगुणाः।।

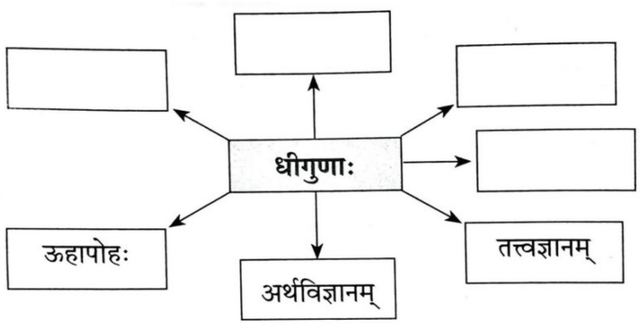

Nayak Tutorials
An ISO 9001 : 2015 Certified Institution
VIII, IX, X - ICSE | CBSE | SSC NEET-UG, IIT-JEE, MHT-CET | Commerce - XI - XII | CA Foundation | UG Courses